

[204. 40.]

Spoorweg Djokjokarta-Tjilatjap.

MEMORIE VAN ANTWOORD.

(Ingezonden bij brief van 3 Juni 1884.)

§ 1. De Minister van Binnenlandsche Zaken, samensteller van het tegenwoordig Kabinet, heeft in de vergadering der Eerste Kamer van 23 Januarij l. (*Handelingen* blz. 150) zoo uitvoerige inlichtingen gegeven omtrent de beteekenis der aanvulling van het Kabinet met den actueelen Minister van Koloniën en der benoeming van den Gouverneur-Generaal VAN REES, dat de ondergeteekende niet weet wat hij daar nog zou hebben bij te voegen ter beantwoording van de vragen, in den aanhef van het Voorloopig Verslag gedaan. Uit die inlichtingen blijkt, dat er van een »overgang" of »toetreding" tot eene vroeger bestreden koloniale politiek geen sprake is geweest, noch van de zijde van hen die tot de nieuwe benoemingen medewerkten, noch van de zijde van hen die de nieuwe benoemingen aanvaardden. »In Indië moet krachtig, met overtuiging, met voortvarendheid bestuurd worden, en die krachtige wil moet gericht worden op datgene, wat Nederland en Indië nu in het bijzonder noodig hebben." Dit stond van weerszijden op den voorgrond, en men overtuigde zich van het bestaan van zoodanige homogeniteit omtrent Regeeringsbeginselen, als voor samenwerking in de gewenschte richting onmisbaar mocht geacht worden. Hetgeen onder de gewenschte richting was te verstaan, kon uit den aard der zaak bij de gedachtenwisseling, die aan de benoemingen voorafging, slechts in zeer algemeene trekken worden aangeduid. Wat de ondergeteekende daaronder verstond, is sedert in de bijzonderheden en op de meest stellige wijze uiteengezet in de door hem ontworpen begrooting; en zijne ambtgenooten hebben zich daarmede gereedelijk vereenigd. Uit die begrooting kan de Kamer zoo duidelijk mogelijk zien in welken geest het koloniaal beheer onder de verantwoordelijkheid van den tegenwoordigen Minister en met de instemming zijner ambtgenooten zal worden gevoerd. Daarin zijn de meest »openhartige en ondubbelzinnige verklaringen" gegeven omtrent de bestuursbeginselen, welke de ondergeteekende in practijk wenschte te brengen, en voor zoover het Voorloopig Verslag der Tweede Kamer aanleiding geeft om die verklaringen nog aan te vullen, zal men de noodige aanvullingen in deze Memorie van Antwoord vinden. Mochten bovendien nog inlichtingen omtrent speciale punten verlangd worden, men zal den ondergeteekende bereid vinden om die zoo volledig mogelijk te geven, zoodra de speciale punten zijn aangeduid, opdat de Kamer kunne beoordeelen of zij hem haar vertrouwen kan schenken of niet. Tot zoodanig oordeel zou hij haar zeker niet in staat kunnen stellen door zich in algemeenheden te begeven of terug te treden in quaestien die vroeger de meeningen verdeeld hebben gehouden, doch tot eene oplossing gebracht zijn.

Slechts ten aanzien van één onderwerp, dat in het Voorloopig Verslag is ter sprake gebracht, bevat deze Memorie van Antwoord geen inlichtingen. Over den toestand in Atjeh namelijk en over het aldaar te volgen regeeringsbeleid laat de ondergeteekende zich liever in dit stuk niet uit, omdat hij de voorkeur geeft aan eene »onomwonden uiteenzetting in comité-generaal", waarvan de wenschelijkheid blijkens het Voorloopig Verslag ook in de Kamer zelve gevoeld is. De ondergeteekende zou ook ten aanzien van Atjeh de meest »openhartige en ondubbelzinnige ver-

klaringen" wenschen te geven; maar hij zal dit beter in comité-generaal dan in het openbaar kunnen doen.

Wat de gebeurtenissen betreft waartoe de stranding van de *Nisero* op de kust van Tenom heeft aanleiding gegeven, zal de Kamer zeker goedvinden dat het verstrekken van inlichtingen wordt uitgesteld totdat de interpellatie heeft plaats gehad, waartoe reeds verlof werd verleend.

Met de bevoorloring van het rechtstreeksch vervoer van pelgrims tusschen Nederlandsch-Indië en Arabië beoogt de Regeering hoofdzakelijk hen te onttrekken aan den schadelijken invloed der fanatieke Arabische Sjechs, die zich in ruime mate kon doen gelden zoolang zij de reis naar Arabië slechts konden ondernemen van Singapore uit, en derwaarts ook moesten terugkeeren na volbrachte bedevaart. De goede geest der bevolking, dus een gouvernementeel belang, wordt door dat rechtstreeksch vervoer gesteund. Dat het de Nederlandsche scheepvaarternemingen in de gelegenheid stelt om uit het pelgrimvervoer de voordeelen te trekken die vroeger bijna uitsluitend ten bate van vreemde ondernemingen kwamen, is zeker ook als eene goede zijde van het rechtstreeksch vervoer te beschouwen. Het is vooralsnog niet gebleken dat daaraan ook eene kwade zijde is verbonden. Mochter echter de getroffen maatregelen in eenig opzicht minder gewenschte gevolgen hebben, dan zal men kunnen zien hoe die zijn te vermijden.

Tegen orruststokers of opruiers der inlandsche bevolking, ook wanneer zoodanige personen mochten worden aangetroffen onder de uit Mekka teruggekeerde bedevaartgangers, bezit de Regeering genoegzame verdedigingsmiddelen, zoowel in de strafbepalingen, aangehaald op bladzijde 15 van de Memorie van Antwoord betreffende de verworpen begrooting, als in de bevoegdheid, omschreven in artt. 45—47 van het Regeeringsreglement. Welk dier middelen in een gegeven geval de voorkeur verdient, hangt geheel af van de omstandigheden; en de ondergeteekende zou dienaangaande geen vasten regel willen aannemen noch voorschrijven. Zeker is het dat interneering in vele gevallen volstrekt noodig is en niet door strafvervolgving kan worden vervangen.

De Deutsche Borneo-Maatschappij stelt zich, volgens § 1 harer statuten, ten doel om op door haar in eigendom te verkrijgen landerijen in het gebied der Britsche Noord-Borneo-Compagnie en elders in het Oosten plantages en industrieele inrichtingen alsmede handelsfactoryen op te richten. Het is den ondergeteekende niet gebleken dat er eenig verband bestaat tusschen deze Deutsche Maatschappij, die aanvankelijk op zeer kleine schaal is ingericht, en het voornemen der Deutsche Regeering om subsidie te verlenen aan stoomvaartlijnen naar het Oosten.

§ 2. Het is nog slechts betrekkelijk korten tijd geleden dat de Tweede Kamer zich ongezend heeft betoond om mede te werken tot het tot stand brengen van eene wet, die de financieele verhouding van Nederland en Indië eens voor altijd zou regelen. Onder die omstandigheden kan, terwijl van gewijzigde inzichten nog niet gebleken is, van Regeeringswege bezwaarlijk op dat onderwerp worden teruggekomen, daar geen nieuwe argumenten zouden kunnen worden bijgebracht. Zoolang geen algemeene regeling bij de wet gemaakt is, zal de zaak telkens bij de begrooting beslist kunnen worden voor één jaar. Het is evenwel duidelijk dat eerst de financieele toestand zoodanig verbeterd zal moeten zijn dat de Indische begrooting niet meer met een tekort sluit, want zoolang dit het geval is, zijn tijdelijke evenzeer als algemeene regelingen omtrent de financieele verhouding van geen practisch nut. Is de financieele toestand verbeterd, dan zal op de Indische begrooting eene bijdrage aan Nederland moeten worden uitgetrokken tot vergoeding van de uitgaven, welke Nederland zich ten behoeve van Indië getroost. Dat zulk een bedrag niet op de begrooting voorkomt is eene onregelmatigheid, waaraan zoo spoedig mogelijk een einde behoort te worden gemaakt. Daarom heeft de ondergeteekende in de Memorie van Toelichting als zijn gevoelen te kennen gegeven, dat er uitgaven zijn, welke slechts in aanmerking kunnen komen nadat voor de uitkeering der bijdrage gezorgd is, en die in urgentie bij haar moeten achterstaan. Welke uitgaven hiermede bedoeld worden is niet met een enkel woord aan te geven.

Uitdrukkingen als »niet strikt noodige" of »niet onvermijdelijke" uitgaven laten te veel ruimte voor verschillende opvattingen om een duidelijk begrip van de bedoeling te geven. Maar wel kan het zijn nut hebben er op te wijzen, dat uit den aard der zaak de uitgaven, die uitgesteld worden bij minder gunstige omstandigheden en die achterstaan bij de uitkeering eener bijdrage, geene doorlopende uitgaven kunnen zijn, bijv. geen uitgaven wegens kostbare organisatiën. Eene organisatie toch wordt niet voor een korten tijd in het leven geroepen, en haar voortbestaan kan in den regel niet van tijdelijk min of meer gunstige toestanden afhankelijk worden gesteld. Zij is noodig of niet voor den goeden gang van zaken en voor de ontwikkeling der koloniën. In het eerste geval moet zij er komen. Verdere algemeene opmerkingen over dit onderwerp zouden thans weinig doeltreffend zijn. Wanneer eene begrooting kan worden ontworpen, die gunstiger eindcijfers dan de tegenwoordige aanwijst, zullen de feiten kunnen spreken; alle *redeneeringen* over dit punt kunnen uit den aard der zaak slechts vaag zijn.

Naar de overtuiging van den ondergeteekende zullen eenige bepalingen van de comptabiliteitswet moeten worden gewijzigd, vooral om het werk te vereenvoudigen en te bespoedigen. Te dezen aanzien wordt met de Indische Regeering in overleg getreden.

Bij den Raad van State is een wetsontwerp in behandeling, waarbij opnieuw wordt voorgesteld de credieten goed te keuren die door den Gouverneur-Generaal boven de begrooting van 1881 zijn geopend. In de Memorie van Toelichting heeft de ondergeteekende aangegeven hetgeen gedaan is om voor het vervolg te gemoet te komen aan de bedenkingen welke herhaaldelijk en niet ten onrechte door de Tweede Kamer in het midden werden gebracht tegen het verkeerde gebruik dat van het wettelijk voorschrift omtrent de credietopeningen is gemaakt. Waarschijnlijk zal bij de Kamer tegen de voorgestelde goedkeuring niet langer bezwaar bestaan, als het haar blijkt dat voor herhaling van het afgekeurde niet meer behoefte te worden gevreesd.

Ook de ondergeteekende is van oordeel, dat eene nieuwe begrooting voor 1884 onvermijdelijk is, daar art. 2 der comptabiliteitswet, de *jaarlijksche vaststelling* der begrooting beveelt.

Te recht heeft men verondersteld dat de ondergeteekende zou instemmen met de meening van den samensteller van het Kabinet omtrent de nietigheid van het suppletoir contract met de Billiton-maatschappij. In het algemeen geen voorstander van *mijnontginningen* van Regeeringswege, en de voorkeur gevende aan exploitatie door particuliere krachten, zou hij dit laatste stelsel ook na 1892 op Billiton wenschen te zien toegepast. Daar echter het uitgeven van eene nieuwe concessie of het sluiten van eene nieuwe overeenkomst betreffende de *mijnontginning* op Billiton niet wel mogelijk is zonder in strijd te geraken met de bestaande verordeningen op het ontginnen van delfstofhoudende gronden, zoo zal in allen gevalle eene herziening dier verordeningen moeten voorafgaan. De ondergeteekende kan hierbij voegen, dat tot de voorbereiding eener nieuwe *regeling omtrent de mijnontginningen*, welke zijns inziens niet dan met medewerking der Wetgevende Macht zou moeten plaats hebben, reeds het noodige wordt verricht.

§ 3. Volgens het gevoelen van een deel der leden stelt de ondergeteekende zich den toestand der Indische geldmiddelen over het geheel te gunstig voor, door te veel waarde te hechten aan het uitstellen van sommige uitgaven en door de opbrengst van verschillende middelen te hoog te ramen. Zelfs werd de vraag tot den ondergeteekende gericht, of, wanneer hij de cijfers der begrooting betrekkelijk bevestigend noemde, hij alleen het oogenblikkelijk rechtstreeksche belang der schatkist op het oog had, dan wel of hij ook de overtuiging bezit dat die cijfers verkregen zijn zonder verwaarloozing van de belangen der bevolking en zonder schade voor de toekomst.

Natuurlijk zou de ondergeteekende niet van betrekkelijk bevredigende uitkomsten hebben kunnen spreken als hij de hier bedoelde overtuiging niet bezat. Reeds het feit, dat niet onaanzienlijke bedragen voor openbare werken werden aangevraagd, bewijst, dat, bij het opmaken der begrooting gestreefd is naar de behartiging van het duurzaam belang der bevolking binnen de door de middelen

aangegeven grenzen, en dat niet alleen het verkrijgen van een gunstig eindcijfer beoogd is. Wat bedoeld werd met »de waarde" welke de ondergeteekende aan het uitstellen van sommige uitgaven zou hebben gehecht, is niet duidelijk. Hij is eenvoudig uitgegaan van het beginsel, dat in de tegenwoordige omstandigheden uitgaven, welke uitstel gedooogen, niet op de begrooting mogen voorkomen.

De bedenkingen, die in het midden gebracht zijn tegen de raming van den prijs der te veilen koffie, hebben in het Voorloopig Verslag zelf reeds eene beantwoording gevonden, die den ondergeteekende van uitweidingen dienaangaande ontslaat. Hij ziet zich echter tot eene wijziging der raming van de te veilen hoeveelheid verplicht, in verband met eene wijziging die gebracht moet worden in de raming van den oogst van dit jaar. Hieruit leide men niet af dat de vroegere ramingen op geen goeden grondslag berustten. De grondslag was zekerder dan die gewoonlijk is, omdat men gewoonlijk niets weet van den oogst in het jaar waarop de begrooting betrekking heeft, terwijl thans rekening kon worden gehouden met eene schatting van den oogst, plaatselijk door de ambtenaren opgemaakt. Maar de koffiebla-ziekte in Oost-Java heeft de goede verwachtingen omtrent den oogst van 1884 zeer gewijzigd, en diengevolge is de raming van de in te koopen hoeveelheid met 50 000 pikols verminderd. Diezelfde vermindering heeft de ondergeteekende toegepast op de raming van de te verkoopen hoeveelheid, ten einde zooveel meer over te houden voor verkoop na 1884.

Alle koffie, die in 1884 zal worden verkocht, is afkomstig van oogsten vóór 1884, en uit die oogsten zal bij het einde van dit jaar nog een voorraad van 235 000 pikols aanwezig zijn.

De ambtenaar die naar Brazilië gezonden werd tot het instellen van een onderzoek naar alles wat betrekking heeft op de koffiecultuur aldaar, is eenigen tijd geleden teruggekeerd en is nu bezig om een uitvoerig rapport betreffende zijne bevinding te vervaardigen. Dit rapport zal moeten worden afgewacht alvorens te overwegen wat er te doen is om het product der gouvernements-koffiecultuur te verbeteren. Al wat der Regeering hier te lande bekend is omtrent de verschillende wijzen van koffiebereiding en hare toepassing op de gouvernements-koffie op Java wordt in de Koloniale Verslagen medegedeeld. Het verslag van 1883 bevat daaromtrent op bladzijde 178 de jongste berichten.

§ 4. Blijkens het Voorloopig Verslag heeft het eenige verwondering gewekt dat de ondergeteekende het noodig heeft geacht te wijzen op het gewicht dat in de tegenwoordige omstandigheden te hechten is aan de keuze van geschikte ambtenaren, van welke kan worden verwacht dat zij bij de beschikking over 'slands gelden met nauwgezetheid en op oordeelkundige wijze zullen te werk gaan, en op de krachtige optreding in deze richting, die te verwachten is van den tegenwoordigen Gouverneur-Generaal. Deze mededeelingen schenen min gunstige indrukken omtrent het verledene te moeten verwekken. Het is niet de bedoeling van den ondergeteekende geweest om op het verledene af te dingen. Maar het is licht te begrijpen dat vroeger, in een tijd van financieelen voorspoed, de zorg voor een zuinig beheer niet zóózeer op den voorgrond trad als vooral thans gewenscht wordt, en dat niet opeens alle ambtenaren het levendig bewustzijn zullen hebben verkregen van hetgeen de tegenwoordige toestand eischt. En het is duidelijk dat een Gouverneur-Generaal, die bij zijn optreden reeds volledig met de zaken en voor een belangrijk deel ook met de personen bekend is, krachtiger in eene bepaalde richting kan handelen dan een ander.

De vraag, of niet in de laatste jaren op menig punt te veel uitbreiding aan het ambtelijk personeel is gegeven, vindt eene bevestigende beantwoording, voor zoover die naar het oordeel van den ondergeteekende daarop gegeven moet worden, in hetgeen door hem is medegedeeld omtrent wenschelijke inkrimpingen van personeel.

Ook de ondergeteekende zou het niet kunnen goedkeuren indien bij de beoordeeling der geschiktheid van ambtenaren »te veel gelet werd op het verkrijgen der voor het oogenblik meest gunstige uitkomsten voor de schatkist". Al wat in eene goede richting te veel wordt gedaan is even verkeerd als hetgeen daarin te weinig gedaan wordt, maar

het is niet duidelijk welke redenen men zou kunnen hebben om voor eene schadelijke overdrijving te vreezen. Wanneer niet bij alle maatregelen in het belang der schatkist behoorlijk werd gelet op de belangen der bevolking, zou zeer stellig de schatkist door die maatregelen niet duurzaam gebaat worden, want de welvaart der bevolking is eene onmisbare voorwaarde voor een gunstigen toestand der schatkist.

Dat — en in welke mate — Regeering en Volksvertegenwoordiging de vruchten van overleg en spaarzaamheid in Indië willen ten goede doen komen aan Indië, zal, als de financieele toestand eerst groote verbetering heeft ondergaan, uit de begrotingswetten kunnen blijken, indien ook dan nog eene algemeene wet ontbreekt. Maar voor het oogenblik zal wel niemand er op rekenen dat een financieele toestand, zoo gunstig dat eene bijdrage wordt uitgekeerd, groote openbare werken aangelegd en leeningen afgelost zijn, zoo nabij is, dat het zijn nut kan hebben van gedachten te wisselen over hetgeen *dan* zal moeten gebeuren. Het begrip, dat Indië een afzonderlijk belastinggebied moet vormen (waarbinnen echter valt de restitutie van hetgeen in Nederland voor Indië wordt uitgegeven), zal later in discussie kunnen komen; het denkbeeld, om » binnen dien wijden kring weder enger belastingkringen te organiseren voor plaatselijke aangelegenheden », acht de ondergeteekende vooralsnog niet voor verwezenlijking vatbaar. De bestaande toestanden zijn, zooals reeds dikwijls werd betoogd, nog niet geschikt voor gemeente-instellingen van anderen aard, dan die van oudsher hebben bestaan bij de inlandse bevolking. Zeer gewenscht daarentegen is eene grootere zelfstandigheid van de gewestelijke bestuurders, die beperking van hunne correspondentie met het centraal gezag medebrengt en overdreven inmenging van dit laatste uitsluit. De tegenwoordige Gouverneur-Generaal, die zoo dikwijls de omtrent dit punt in het Voorloopig Verslag ontwikkelde denkbeelden verdedigde, zal zeker niet nalaten voor hunne toepassing het mogelijke te doen.

Op grond van zijne ondervinding kan de ondergeteekende (die de zekerheid heeft dat te dien aanzien tusschen hem en den tegenwoordigen Gouverneur-Generaal volkomen eenstemmigheid bestaat) noch de opheffing van den Raad van Indië, noch de opnemng van de directeuren in dien Raad, noch de openstelling der vergaderingen van den Raad voor het publiek wenschelijk achten. Dat een onderzoek naar de mogelijkheid eener inkrimping van de algemeene secretarie aan de orde is gesteld, werd reeds in de Memorie van Toelichting gezegd.

§ 5. Dat het verkrijgen eener hoogere opbrengst het doel moet zijn van het totaal der veranderingen, in de belastingregelingen te brengen, meent de ondergeteekende zoo duidelijk mogelijk in de Memorie van Toelichting op den voorgrond te hebben gesteld. Waarom het met dit doel niet te vereenigen zou zijn dat hij van » verbetering der belastingregelingen » heeft gewaagd, is hem niet duidelijk, en hij meent aan die woorden volstrekt geen » gewrongen beteekenis » te hebben gegeven. Zoodra vaststaat dat er meer inkomsten moeten zijn, moet eene keus worden gedaan tusschen twee stelsels, namelijk: het opleggen van nieuwe lasten aan allen, of het wegnemen van ongelijkheden, het zwaarder belasten dus van hen die ten gevolge van minder voldoende regelingen of van onbekendheid met feiten in vergelijking met anderen te weinig opbrengen.

De ondergeteekende koos het laatste en wenscht dit waar nodig gepaard te doen gaan met verlaging van lasten, daar waar zij inderdaad te zwaar zijn.

Dat de plannen van den ondergeteekende tot verhooging van het productief vermogen van Java (dat is diegene onzer bezittingen welke meer dan andere gelegenheid tot verhooging van het productief vermogen aanbiedt) een bescheiden karakter dragen, wil hij niet ontkennen. Dat karakter is het eenige hetwelk bij een voorzichtig financieel beleid past. Niet gezind om de door de beschikbare middelen gestelde grens te overschrijden, meende de ondergeteekende te moeten nagaan hoe en in welke volgorde deze het best ten behoeve der kolonie konden worden aangewend. Hij kwam daarbij tot de slotsom dat eene keus moest worden gedaan tusschen de verschillende werken die op uitvoering wachten, en dat aan den bouw van spoor-

wegen tijdelijk de voorkeur moest worden gegeven, omdat op deze wijze het beoogde doel het snelst zou worden bereikt.

Het stelsel, om slechts de gewone middelen aan te wenden tot verhooging van Java's productief vermogen, en ook ten behoeve daarvan die gewone middelen voor zoo veel mogelijk te versterken, heeft in de Kamer bestrijding gevonden. Er is (aldus meent de ondergeteekende de opmerkingen over dit punt in het Voorloopig Verslag te kunnen samenvatten) aan eene verhooging van de totale opbrengst der gewone middelen niet te denken als men voor de verbetering — in den zin van zuivering — van het belastingstelsel doet wat naar het oordeel van sommigen daarvoor te doen is, en er is ten laste van de gewone middelen nog zoo veel in de organisatie van allerlei diensttakken te verbeteren, dat men zich de fondsen ter bekostiging van groote openbare werken slechts behoorde te verschaffen door leeningen, of door het verkoopen van de spoorwegen welke de Staat reeds heeft aangelegd.

De ondergeteekende kan tegenover deze beschouwingen slechts herhalen dat het, bij de zekerheid die men heeft dat op den duur sommige bronnen van inkomsten niet meer zoo ruim zullen vloeien als vroeger en tegenwoordig, een dure plicht is om zoodanige maatregelen te nemen dat men in de toekomst niet sta voor een niet te dekken tekort. Hetzij men leene, hetzij men spoorwegen verkoope, men belast de toekomst, omdat voor het geleende geld rente zal moeten worden betaald en de inkomsten uit de spoorwegen gedeerd zullen moeten worden, en de toekomst zal dit niet kunnen dragen, vooral niet wanneer men thans de blijvende uitgaven in die mate uitzet dat ze alle beschikbare — ook de niet blijvende — middelen absorbeeren. Slechts wanneer men aan de uitgaven voor productieve werken den voorrang geeft boven andere die voor uitsluitend vatbaar zijn, en wanneer men deze uitgaven zoo veel eenigszins mogelijk uit de gewone middelen bekostigt, mag men er op vertrouwen sterk tegenover de toekomst te zullen staan, en in de toekomst de middelen te zullen bezitten om verbeteringen in gebrekkige toestanden aan te brengen, welke verbeteringen men niet zou kunnen handhaven als men er thans aanzienlijke uitgaven aan ten koste legde.

Toen de ondergeteekende in de Memorie van Toelichting als zijn gevoelen mededeelde dat het voorstel van de heeren GROLL en MAARSCHALK betreffende den verkoop van de Staatsspoorwegen op Java nader in overweging zou kunnen genomen worden wanneer het evenwicht der Indische financiën niet op de in die Memorie aangegeven wijze te herstellen mocht zijn, ging hij van de onderstelling uit dat de gelegenheid tot verkoop van de Staatsspoorwegen op de door die heeren aangegeven voorwaarden zich wel te allen tijde zal voordoen. Steeds zal men wel ondernemende lieden en ook geld kunnen vinden om een complex van spoorwegen te koopen met rentegarantie voor al die lijnen, waarvan men niet zeker is dat ze voldoende winst zullen afwerpen. De ondergeteekende zou meenen dat, wanneer tot verkoop van de Staatsspoorwegen op Java besloten werd, misschien wel voordeelijker voorwaarden te bedingen zouden zijn, vooral als men met dien verkoop wacht totdat alle van Staatswege te bouwen lijnen gereed zijn of slechts totdat de Oosterlijnen geheel afgebouwd en eenigen tijd in exploitatie geweest zijn, want eerst dan zal men over de voordeeligheid van deze lijnen met juistheid kunnen oordeelen.

Bij aanneming van het voorstel zou de begrooting toch gedurende verscheidene jaren met uitgaven ten behoeve van den bouw van spoorwegen voor de koopers belast blijven, daar dezen de verschillende lijnen eerst tegen den kostenden prijs zouden overnemen en betalen wanneer ze geheel gereed waren en geen rente zouden voldoen voor het door den Staat in die lijnen te steken kapitaal. De ondergeteekende kan dan ook niet inzien dat door een verkoop op dit oogenblik al de voordeelen zouden behaald worden die de voorstanders van dien maatregel er reeds dadelijk van verwachten.

Het stelsel van particuliere exploitatie der Staatsspoorwegen op Java acht de ondergeteekende in beginsel niet verwerpelijk, maar het vaststellen van » een behoorlijk cahier de charges » eischt veel overleg en veel meer ondervinding dan men nu nog op Java heeft kunnen opdoen, wil men zeker zijn dat de van Staatswege gebouwde

spoorwegen ten volle zullen beantwoorden aan het groote doel hetwelk met den aanleg beoogd werd en dat de belangen van de schatkist tevens naar behooren behartigd worden.

Opgaven omtrent de kosten van den aanleg der Indische spoorwegen (met inbegrip van de uitrusting, die niet van den aanleg is af te scheiden), zoomede omtrent de bruto- en netto-opbrengsten der exploitatie, worden geregeld verstrekt in de jaarverslagen van den dienst der Staats-spoorwegen op Java, waarvan laatstelijk dat over 1882 aan de Staten-Generaal is medegedeeld.

Vooralsnog kunnen echter uit die opgaven nog geen afdoende conclusiën getrokken worden met betrekking tot de rentabiliteit der spoorwegen, want daarvoor zouden de lijnen in haar geheel eenigen tijd in exploitatie moeten zijn geweest.

De in het Voorloopig Verslag voorkomende opmerking, dat de meerdere zorg voor de Gouvernements-koffiecultuur zich voor een groot deel oplost in verzwaren van den arbeid der bevolking, acht de ondergeteekende ongegrond. Betere bewerking is een van de wijzen waarop de meerdere zorg zich openbaart, maar als die betere bewerking meer arbeid vordert, dan staat daar ook tegenover, dat de meerdere productie evenzeer aan de bevolking zelve als aan den Staat ten goede komt. Bemesting wordt nooit van de bevolking gevorderd. Het wordt aan hare keus overgelaten of zij de gronden wil bemesten, en wanneer zij zich den daaruit voortvloeienden meerderen arbeid getroost, wordt zij veelal van anderen cultuur-arbeid, bijvoorbeeld de verplichte bijplanting van jong plantsoen, vrijgesteld. (Verg. blz. 176 van het Koloniaal Verslag van 1883.)

Evenmin kan de ondergeteekende toegeven, dat de betere keus der voor beplanting geschikte terreinen veelal zou nederkomen op het aan de bevolking gesteld alternatief van of op weinig geschikte of afgelegen gronden koffieboomen te planten, of haar eigen gronden aan de koffiecultuur ten offer te brengen. Deze opmerking bevat eene miskennis van de pogingen, met goeden uitslag aangevend om, zonder de bevolking te bezwaren, de goede gronden uit te zoeken en met meer overleg en meer systematisch te werk te gaan; en er bestaat dan ook geen reden om daarop de uitspraak te gronden, dat voor een groot deel der verplichte koffiecultuur de prijs van f 14 per pikol niet voldoet aan de voorwaarde van voldoende belooning, bij art. 56 van het Regeeringsreglement gesteld.

Van de zijde der leden die minder ongunstig over de Gouvernements-koffiecultuur oordeelen, is vooral aangedrongen op het belang van verbeteringen in de bereiding. Dat de Regeering, altijd met handhaving van het stelsel, dat de bereiding *aan de bevolking* moet worden overgelaten, op dat punt niet werkeloos blijft, kan onder anderen blijken uit de op bladz. 177 van het Koloniaal Verslag van 1883 voorkomende mededeelingen ten aanzien van de pogingen om de machinale bereiding bij de bevolking ingang te doen vinden. Voorts zal — zooals reeds hierboven werd aangestipt — het rapport van den naar Brazilië gezonden ambtenaar worden afgewacht, om na te gaan wat verder tot verbetering van het product kan worden gedaan.

§ 6. Uit hetgeen in het Voorloopig Verslag is aange- teekend tegenover de opmerking van sommige leden, dat de ondergeteekende geen recht had om zich te beroepen op de gewichtige stappen gedaan tot voortdurend betere toepassing van sommige belastingen, schijnt te mogen worden afgeleid dat men is uitgegaan van de onderstelling dat met dat beroep bedoeld werd op ingevoerde nieuwe belastingen. Intusschen was in § 5 der Memorie van Toelichting slechts de rede van sedert lang bestaande belastingen, die beter werden toegepast. Ook heeft men de bedoeling van den ondergeteekende miskend, wanneer men, op grond dat hij zich van de voorgenomen belastinghervorming vermeerdering van inkomsten voorstelt, meende te moeten betwijfelen dat onevenredig drukkende lasten zullen worden verminderd. Gelijk reeds meermalen is opgemerkt, is de aanleiding tot de herziening van verschillende belastingen gelegen in de noodzakelijkheid om de middelen ruimer te doen vloeien, maar daarmee kan en zal gepaard gaan verlichting van den druk van hen, die thans te zwaar zijn belast.

De ondergeteekende heeft nog geen reden om groote

financieele voordeelen te verwachten van de exploitatie der djatibosschen op Java in eigen beheer. Wanneer eene exploitatie op groote schaal gepaard gaat met hetgeen noodig is om de instandhouding der bosschen te verzekeren, zijn de kosten niet gering, en in hoever deze door inkomsten opgewogen of overtroffen zullen worden, zal grotendeels afhangen van het debiet van hout buiten Indië, want als het debiet tot Indië beperkt is, staat men al zeer spoedig voor het geval van overproductie. Nu is het nog niet zeker of de djatibosschen genoeg hout opleveren van de in Europa gewenschte afmetingen, om op een ruimen afzet in Europa te doen hopen. Dit wordt echter onderzocht, en inmiddels wordt voortgegaan met de uitdunning op eenigszins groote schaal van boschperceelen in eigen beheer, waarover uitvoerig gehandeld werd in het Koloniaal Verslag van 1883, blz. 195. Wat daarvoor in 1884 zal zijn uit te geven, en welke inkomsten (wegens verkoop van hout aan het publiek en verstreking ten behoeve van de verschillende departementen) tegenover die uitgaven zullen staan, is eerst zeer onlangs nauwkeurig door de Indische Regeering opgegeven, en dientengevolge ziet de ondergeteekende zich in staat om de aanvankelijke raming-cijfers in de begrooting te verbeteren. De raming der uitgaven voor kap- en sleeploonen, enz. (onderafd. 50 *z*) wordt mitsdien bij Nota van wijziging verhoogd met f 150 000 en de raming der inkomsten uit den verkoop en de verstreking van hout (onderdeelen 34 *b* en *d* der middelen) respectievelijk met f 86 000 en f 100 000.

Hetgeen omtrent de voorgenomen belastinghervorming in de Memorie van Toelichting werd medegedeeld, gaf der Kamer aanleiding tot eenige opmerkingen, welke de ondergeteekende niet onbeantwoord wil laten.

Pacht van het slachten van rundvee, enz. Het denkbeeld, om deze belasting over geheel Java op hetzelfde bedrag te brengen als in de Preanger regentschappen, werd ondersteund door tal van ambtenaren, welke door den ondergeteekende, tijdens hij met eene commissie-reis over Java belast was, deswege werden geraadpleegd. Hetgeen in het Voorloopig Verslag wordt aangevoerd ten betooge dat aan de beoogde gelijkmaking der heffing bezwaren verbonden zijn, komt den ondergeteekende niet zeer overtuigend voor. Hij kan niet inzien, dat in eene mindere belasting van den grond, aangenomen aleens dat feitelijk in de Preanger minder wordt geheven dan elders, en in het niet gebruiken van opium, eene afdoende reden is gelegen om aldaar eene hoogere belasting te heffen van een voedingsmiddel, dat voornamelijk bij feestelijke gelegenheden gebruikt wordt.

Invoerrechten. Het onthaal, vroeger te beurt gevallen aan het wetsontwerp tot aanvulling van het tarief van uitvoerrechten, is weinig geschikt om den ondergeteekende te bewegen een dergelijk voorstel opnieuw aanhangig te maken. Trouwens is het zijne bedoeling om bij de voorgenomen herziening der tariefwet de uitvoerrechten geheel te laten rusten, omdat eene goede regeling ten aanzien van sommige artikelen niet mogelijk is zoolang omtrent het landrente-stelsel niet is beslist.

Aan de uitnoodiging om reeds nu mede te deelen op welke artikelen de ondergeteekende het invoerrecht wenschte te verhoogen, kan bezwaarlijk worden voldaan. Het resultaat dat men zich van de herziening voor de schatkist voorstelt, zou allicht tijdelijk worden vrijdeld door eene ontijdige bekendmaking van de artikelen, die zwaarder belast zullen worden, hetgeen niet te duchten is van de onvermijdelijke openbaarmaking door indiening van een wetsontwerp aan de Kamer, vooral niet wanneer deze zou kunnen goedvinden de voorstellen der Regeering zoo spoedig mogelijk in behandeling te nemen. Maar juist omdat de voorgenomen wijziging der tariefwet zonder de voorkennis en goedkeuring der Kamer niet kan tot stand komen, is het niet duidelijk waartoe de gevraagde mededeeling van bijzonderheden omtrent de in te dienen voordracht zou moeten strekken. Intusschen kan de ondergeteekende de verzekering geven, dat het niet in zijne bedoeling ligt eene verhooging van het recht op manufacturen voor te stellen.

Accijns op het gedistilleerd. De in het Voorloopig Verslag uitgedrukte twijfel, of de door den ondergeteekende be-

doelde betere regeling dezer belasting haar eene betere opbrengst zal verzekeren, wordt niet gedeeld door de vele Indische ambtenaren, met welke de voorgenomen maatregelen werden besproken en die tot hunne uitvoering zullen geroepen worden. Deze maatregelen zullen niet alleen op de opbrengst van den accijns, maar ook op die van het invoerrecht van gedistilleerd van invloed zijn.

Accijns op tabak. Het karakter van eene verbruiksbelasting heeft de ontworpen heffing zeker. En dat die belasting door den debitant op de gebruikers zal worden verhaald, kan veilig worden aangenomen. Daar de belasting van veel minder personen geheven wordt dan andere directe belastingen, zullen de bezwaren, waarop gewezen wordt, zich veel minder doen gevoelen. De raming is, te oordeelen naar de gegevens, die door ambtenaren van het binnenlandsch bestuur zijn verzameld, stellig niet te hoog.

Verponding. De vraag is of er te recht wordt geklaagd over opdrijving. Voor zooveel dit echter het geval is, zal door eene betere regeling aan dat bezwaar worden te gemoet gekomen.

Recht van overschrijving van vaste goederen. De bezwaren die hier te lande tegen het recht van overgang zijn ingebracht, hebben niet geleid tot afschaffing. In Indië behoeven zij evenmin er toe te leiden. Bij behoud der belasting is het echter wenschelijk dat zij zoo goed mogelijk geregeld zij. En van eene goede regeling is de eerste voorwaarde dat ongemotiveerde verschillen, ten gevolge waarvan het eene recht wel, maar het andere gelijksoortige recht niet aan de belasting onderworpen is, zoo spoedig mogelijk verdwijnen.

Belasting op het bedrijf. Het feit dat Chineezen geld weten te verdienen door middelen, welke door Europeanen niet in practijk worden gebracht, is van zoo algemeene bekendheid en ligt zoo zeer in den aard der zaak, dat er geen voldoende aanleiding aanwezig is voor de bevreemding welke de redeneering van den ondergeteekende blijkens het Voorloopig Verslag bij sommige leden heeft opgewekt. Alles bijeengenomen schijnt moeilijk te kunnen worden ontkend dat de betaling van een zeker percentage van het inkomen den Chinees minder zwaar valt dan den European of den inlander. De opmerking, dat de Chinees niet aan heeren diensten is onderworpen omdat hij in een regel geen grondbezitter is, zou dan alleen gewicht in de schaal kunnen leggen wanneer alleen inlanders welke tevens landbouwers zijn, heeren dienstplichtig waren, wat echter slechts voor een betrekkelijk klein gedeelte der dessa's het geval is. Noch voor Europeanen, noch voor inlanders, bestaat vrijstelling van de belasting op de inkomsten uit bedrijven beneden zeker bedrag. Er bestaat derhalve geen aanleiding om haar alleen ten behoeve der Chineezen in te voeren.

Huisgeld van niet-heerendienstplichtigen op Java en Madura. De verdeling van lasten moet wel degelijk ongelijkmatig, de toestand onbillijk genoemd worden, waar men ziet dat zonder eenige reden, eenvoudig naar vroegere willekeur, in de eene dessa iemand heeren dienstplichtig is die het onder geheel gelijke omstandigheden in de andere niet is. Gaf men gevolg aan het in het Voorloopig Verslag geopperde denkbeeld om met voorzichtigheid alle niet-landbouwers heeren dienstplichtig te maken, dan zouden deze nog meer bezwaard worden dan volgens het voorstel van den ondergeteekende, ook omdat aan de heeren dienstplichtigheid tegenwoordig de verplichting tot betaling van hoofdgeld is verbonden; door de verplichting van het opbrengen van belasting in arbeid uit te breiden tot allen, die nu bedrijfsbelasting verschuldigd zijn, zou men ook vanzelf die lieden aan eene tweede directe heffing onderwerpen. Dit schijnt men over het hoofd te hebben gezien. Het bezwaar tegen het denkbeeld om alle hoofden van huisgezinnen of alle werkbare mannen aan de belasting in arbeid te onderwerpen, ligt, gelijk de Memorie van Toelichting deed uitkomen, ook daarin, dat de particuliere industrie hare werkkrachten bij voorkeur moet zoeken onder dat gedeelte der bevolking dat niet heeren dienstplichtig is. Door aan

deze klasse van lieden belasting in arbeid op te leggen, zou men derhalve de ontwikkeling der particuliere nijverheid tegenwerken en op bedenkelijke wijze belemmeren. Dit bezwaar ware moeilijk door wijziging van het Regeeringsreglement uit den weg te ruimen. Verder is nog tegen het in het Voorloopig Verslag geopperde denkbeeld aan te voeren, dat verandering van de grondslagen der heeren dienstplichtigheid een zeer ingrijpende maatregel is, die aan sommigen verlichting zou aanbrengen, maar anderen uitermate zou bezwaren.

Daarentegen wordt door den maatregel, dien de ondergeteekende beoogt, de verdere afschaffing van heeren diensten niet bemoeijkt. Die maatregel is ook in overeenstemming met de oud-Javaansche instellingen. Volgens die instellingen moest voor elk huis, of het al dan niet door een grondbezitter bewoond werd, belasting betaald worden. Wordt nu nevens het hoofdgeld, dat alleen verschuldigd is door de heeren dienstplichtigen, een huisgeld ingevoerd dat alleen verschuldigd is door de niet-heeren dienstplichtigen, dan komt men langs die twee wegen in overeenstemming met den oud-Javaanschen toestand. Er schijnt dus geen reden aanwezig om zich beducht te maken dat de heffing van huisgeld groote ontevredenheid zal verwekken.

De vrees, in het Voorloopig Verslag geopperd, dat het heffen van een huisgeld door tusschenkomst van de dessa-hoofden tot knevelarijen en malversatiën zal leiden, wordt door den ondergeteekende niet gedeeld. Het vaste bedrag van zoodanige belasting, die zich zoo geheel verlaat op een uiterlijk teeken, geeft in verband met de omstandigheid dat het aantal belastingschuldigen met juistheid kan gekend worden, voldoende waarborg dat van de belastingschuldigen niet te veel gevorderd en aan de schatkist niet te weinig verantwoord zal worden.

Landrente. Het kan geenszins worden toegegeven dat de Indische Regeering ten aanzien van de heffing der landrente op den verkeeren weg is. Integendeel mag zij geacht worden op den goeden weg te zijn, daar zij doet wat mogelijk is om in de gelegenheid te komen om aan art. 59 van het Regeeringsreglement uitvoering te geven. Zoodra het veelomvattend onderzoek zal zijn afgelopen, zal eene beslissing kunnen genomen worden omtrent den inhoud der algemeene verordening, in dat artikel gevorderd. Het Regeeringsreglement heeft zeker niet gewild dat in afwachting van de totstandkoming van die verordening geen wijziging in de aanslagen zou worden gebracht. En het zou dan ook zeker geen aanbeveling hebben verdiend gedurende al den tijd, die noodwendig moest verloopen voordat de verordening werd vastgesteld, de aanslagen te laten op de hoogte waarop ze waren, dus ze niet te verminderen waar zij kennelijk veel te hoog waren, ze niet te vermeerderen waar bleek dat zij uit onbekendheid met den feitelijken toestand waren gesteld op een bedrag dat nooit iemand zou hebben bepaald als hij vroeger den toestand gekend had. De Regeering heeft dan ook vóór 1872 steeds de noodig geachte wijzigingen in de aanslagen gebracht. In dat jaar werd eene ordonnantie tot regeling van de landrente uitgevaardigd. Toen bleken was dat hare bepalingen niet geheel konden worden uitgevoerd, heeft de Regeering bepaald dat de nieuwe vijfjaarlijksche aanslag, die met ingang van 1878 in werking zou moeten treden, niet zou plaats hebben, maar dat geleidelijk verbeteringen zouden worden aangebracht, naarmate men in het bezit was of kwam van betere gegevens dan vroeger.

Het is niet juist te zeggen dat de ordonnantie van 1872 werd ter zijde gesteld. Zij werd niet ingetrokken, wel gewijzigd. De grondslag, heffing naar de *bruto opbrengst*, werd niet veranderd. Maar de cijfers, die volgens de ordonnantie van 1872 konden geheven worden, werden voortaan als *maxima* beschouwd. Elke aanslag die daarboven ging moest worden verminderd. Een aanslag die er beneden bleef kon dan alleen worden verhoogd, wanneer en in zoover de verhooging niet te zeer zou drukken, en elke verhooging moest geleidelijk plaats hebben. *Onjuiste* aanslagen zijn dus aanslagen die hetzij het cijfer in de ordonnantie van 1872 aangegeven, overtreffen, hetzij de draagkracht der bevolking te boven gaan; en het *juiste* peil, waartoe die te hooge aanslagen worden teruggebracht, is eene som, die niet te boven gaat het evenbedoelde cijfer en niet te drukkend wordt geacht.

Dat in de Memorie van Toelichting het bewijs van ongelijkheid werd geput uit de cijfers omtrent de verhouding tot de bruto opbrengst, is blijkens het bovenstaande het noodwendig gevolg van de niet ingetrokken ordonnantie van 1872. Bij het maken van de opmerking, daaromtrent in het Voorloopig Verslag voorkomende, is niet alleen met die ordonnantie geen rekening gehouden, maar is tevens, naar het voorkomt, niet genoeg aandacht geschonken aan de omstandigheid, dat de medegedeelde uiteenlopende verhoudingen tusschen productie en landrente betrekking hebben op dessa's welke *in nagenoeg of geheel denzelfden toestand verkeeren*. Ook de opmerking, dat bij hetgeen tegenwoordig geschiedt geen rekening meer kan gehouden worden met de andere lasten die op den grond rusten, kan niet als juist worden erkend. Integendeel, uit de bestaande voorschriften volgt dat rekening moet worden gehouden met alles wat op de draagkracht invloed heeft.

Als men uit de woorden der Memorie van Toelichting zelfs bij herhaalde lezing niet anders kon opmaken dan dat de opbrengst der landrente aanmerkelijk lager zou moeten worden dan zij tot dusver was, dan kwam dat zeker daaruit voort, dat men meende dat het getal te hoog aangeslagen dessa's zeer groot was in vergelijking met dat van de te laag aangeslagenen. Het onderzoek leerde het tegendeel. Dat men wel eens gemeend heeft dat de meeste aanslagen te hoog waren, was, gelijk de Memorie van Toelichting reeds deed opmerken, een gevolg van de omstandigheid dat de te laag aangeslagenen zich stil hielden. Van hen hoorde men niets, van de anderen des te meer. Maar toen eenmaal aan het licht kwam wat men jaren lang niet gemerkt had, toen bleek dat gedurende geruimen tijd ten gevolge van valsche opgaven of verzwijging veel te weinig was betaald, te weinig in absoluten zin en in vergelijking tot anderen, toen was het de plicht der Regeering te zorgen dat er verbetering kwam. Zij mocht niet toelaten dat de schatkist, die reeds zoolang had gemist wat haar bij mindere onbekendheid niet zou zijn onthouden, voortdurend werd benadeeld.

Voor te hooge opdrijving van de landrente bestaat volstrekt geen gevaar. De Gouverneur-Generaal zal daartegen weten te waken en de bijzonder uitgebreide kennis van den hoofdambtenaar, die met de leiding van de landrentezaken belast is, staat hem daarbij ten dienste, terwijl overigens van de hoofden van gewestelijk bestuur te verwachten is dat zij zich voor opdrijving zullen hoeden, wetende dat die door de Regeering niet wordt gewild.

Suiker. De ondergeteekende kan zich geheel aansluiten aan het gevoelen van die leden, die herstel van de Gouvernements-suikercultuur volstrekt ongeraden zouden achten, maar de billijkheid erkenden eener matige belasting op de suikerindustrie.

Door het uitvoerrecht bestaat er reeds eene belasting op die industrie. Of dat de doelmatigste belasting is en hoe het verband is te maken met de landrente der gronden waarop suikercultuur gedreven wordt, is eene vraag die zeker vóór 1890 moet worden beantwoord. Thans zou hare beantwoording voorbarig zijn en ook nog niet mogelijk, omdat de grondslagen eener nieuwe landrente-regeling nog niet vaststaan.

Zout. De ondergeteekende deelt het gevoelen van hen die de belasting op het zout in Nederlandsch-Indië niet bovenmatig noemen. Vermindering van den debiet-prijs zou vermoedelijk de opbrengst niet doen stijgen, maar wel doen dalen. Naar aanleiding van het beroep op Britsch-Indië zij opgemerkt dat de beide koloniën slechts bij uitzondering met vrucht kunnen vergeleken worden, omdat de toestanden in Britsch- en in Nederlandsch-Indië weinig gemeen hebben. Daar het zout in Britsch-Indië aan een invoerrecht is onderworpen, maar voor het overige het voorwerp is van vrijen handel, in onze koloniën daaren tegen door het Gouvernement naar het binnenland wordt getransporteerd en gedebiteerd, gaat het niet aan het bedrag van het invoerrecht op eene lijn te stellen met den debietprijs van het zout, of van verlaging van dien debiet-prijs hetzelfde resultaat te verwachten dat de vermindering van het invoerrecht in Britsch-Indië heeft opgeleverd.

§ 7. Ook de ondergeteekende is van meening dat de

grenzen van Indië's behoeften niet te nauw moeten worden getrokken en dat het tijdstip van uitkeering der bijdrage aan Nederland niet te ver mag worden verschoven. In de vorige paragrafen dezer Memorie is het verband tusschen deze beide eischen aangegeven en tevens opgemerkt, dat verbetering van inkomsten aan de uitkeering der bijdrage zal moeten voorafgaan.

Bij de berekening van het bedrag dat bij de nieuwe geldleening zou moeten worden opgenomen, is het niet noodig geacht op een aandeel voor Indië te rekenen, met het oog op het totale cijfer der Indische tekorten (na aftrek van de 45 miljoen uit de leening van 1883).

Uitgaven in Indië.

AFDEELING I.

Met betrekking tot de bijwerking van den achterstand bij de Algemeene Rekenkamer zij het vergund te verwijzen naar de mededeelingen op bladz. 64 van het jongste Koloniaal Verslag. Het is den ondergeteekende aangenaam daaraan te kunnen toevoegen dat de begrootingsrekening over 1874 eerstdaags aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal zal worden ingezonden, dat de rekening over 1875 op weg is naar Nederland, en dat er gegronde hoop bestaat dat dit jaar ook de rekening over 1876 uit Indië zal worden ontvangen.

AFDEELING II.

Als eene aanzienlijke beperking van het aantal der praeventieve gevangenen slechts werd verkregen door eene beperking van de bevoegdheid tot aanhouding en gevangenhouding, zou zij er licht toe leiden dat ontvluchting der beklaagden werd in de hand gewerkt. De bedoeling is echter om het aantal praeventieve gevangenen te doen verminderen door een beter stelsel van verwijzing en door spoediger berechting en afdoening van zaken.

AFDEELING III.

De rapporten over het opium-gebruik van de inlandsche bevolking op Java zijn bij den Gouverneur-Generaal ingekomen en worden overwogen. De conclusie van de Indische Regeering is aan het Opperbestuur nog niet medegedeeld.

De ondergeteekende stelt zich voor bij de samenstelling der begrooting voor 1885 op uitzending van zilveren pasmunt te rekenen, daar de thans circuleerende hoeveelheid niet langer aan de behoefte voldoet.

AFDEELING IV.

Omtrent de vraag, welke heerendiensten op Java en Madura met het oog op het vrij groote overschot van het hoofdgeld nog kunnen worden afgeschaft, heeft de ondergeteekende, met wien de afgetreden Gouverneur-Generaal ter zake in overleg was getreden, onlangs zijne inzichten aan de Indische Regeering medegedeeld. Het is te verwachten, dat zij te dien aanzien nu zeer spoedig eene beslissing zal nemen.

De verhooging met f 4500 van den post voor schade-loosstelling wegens het gemis van heerendienstplichtigen staat in verband met de uitbreiding van het districtsbestuur in Cheribon, Tagal, Bezoeki en Kadoe, waarvoor op de begrooting van 1884 de noodige fondsen zijn uitgetrokken.

Het advies van den nieuw opgetreden Gouverneur-Generaal omtrent uitbreiding van de stoompaketaanvaart op de Molukken, dat eerst na onderzoek zou worden uitgebracht, zou zeer bezwaarlijk thans reeds hier te lande ontvangen kunnen zijn. Het contract met de Nederlandsch-Indische Stoomvaart-maatschappij loopt eerst op ultimo December 1890 ten einde (zie *Bijblad* op het *Indisch Staatsblad* n°. 2744). Voor de vaststelling van nieuwe voorwaarden van aanbesteding is dus thans de tijd nog niet gekomen; evenwel is men reeds begonnen met het verzamelen van de noodige gegevens die kunnen dienen

om de herziening van de tegenwoordige bepalingen voor te bereiden.

Tegen eene splitsing van de uitgaven in onderafdeeling 53 omschreven, bestaat bij den ondergeteekende geen bezwaar, en de Gouverneur-Generaal zal mitsdien worden uitgenoodigd, om voor eene volgende begrooting daarvoor de vereischte gegevens te verstrekken.

AFDEELING V.

Het is voldoende gebleken dat de beoefening der Nederlandsche taal voor inlanders veel te groote moeilijkheden oplevert, dan dat het werkelijk nut zou kunnen hebben haar als leervak voor de kweekscholen te behouden.

Blijkens de laatste berichten kon de koorts-epidemie in de zuidelijke streken van Bagelen als geëindigd worden beschouwd, terwijl ook in Banjoemas weinig lijders meer werden gevonden. In eerstgenoemd gewest kwamen van 1 September 1883 tot 20 Februari 1884 178 975 ziektegevallen en 24 286 sterfgevallen voor; in laatstgemelde residentie bedroegen deze cijfers van 1 November tot 29 Februari 57 513 en 6975. De oorzaken der ziekte kunnen niet met zekerheid worden opgegeven, men heeft alleen kunnen constateeren dat zij speciaal de moerasstreken teisterde, en in hevigheid verminderde naarmate de bodem minder drassig werd.

Voor de bestrijding van dergelijke epidemieën, kan het Gouvernement in den regel niet veel meer doen dan zoo spoedig mogelijk in ruime hoeveelheid geneesmiddelen ter beschikking van de bevolking stellen. Aan eene uitbreiding van den geneeskundigen dienst in dier voege, dat bij uitgebreide epidemieën in dicht bevolkte streken persoonlijke hulp aan de zieken zou kunnen worden verstrekt, valt natuurlijk niet te denken. De bestaande organisatie van den geneeskundigen dienst voldoet, naar het oordeel van den ondergeteekende, vrij wel aan haar doel, dat beperkt is, maar dat — gesteld al dat het noodige personeel te verkrijgen ware — niet ruimer gesteld zou kunnen worden zonder hoogst aanzienlijke uitgaven ten laste van den lande te brengen, waarvan het nut toch altijd zeer betrekkelijk zou blijven.

Omtrent een eventueel in Nederlandsch-Indië in te stellen onderzoek naar de oorzaken der cholera, heeft een overleg plaats gehad tusschen den Minister van Binnenlandsche Zaken en den ondergeteekende. Voor het oogenblik biedt zich de gelegenheid tot zoodanig onderzoek niet aan, en men zal dus het volledige resultaat van het onderzoek der Duitsche cholera-commissie in Britsch-Indië kunnen afwachten, om hare bevindingen in Nederlandsch-Indië nader te toetsen en voor zooveel mogelijk te benuttigen wanneer daar weder eene cholera-epidemie van eenig belang mocht uitbreken. Omtrent hetgeen daarbij zal zijn in acht te nemen, zal de Koninklijke Academie van Wetenschappen worden geraadpleegd.

Met de onderzoekingen van het mijnwezen, die niet direct practische waarde hebben, had de ondergeteekende diegenen op het oog, welke niet gedaan worden met het oog op eene eventuele ontginning van delfstoffen, het verkrijgen van artesisch water, enz., maar met een zuiver wetenschappelijk doel, zooals o. a. wel eens op Java plaats vonden.

AFDEELING VI.

De inkringing van het korps ingenieurs zal niet behoeven te leiden tot vermindering der contrôle op de architecten en opzichters. Gestadig toezicht op dit personeel is zeker zeer noodig, en wanneer ter verscherping daarvan doeltreffende maatregelen kunnen worden genomen, zal de Regeering het daaraan niet laten ontbreken.

In de omstandigheid dat de ontworpen nieuwe werken eerst veel later zullen worden aangevangen dan bij de samenstelling der primitieve begrooting verwacht werd, hebben sommige leden geen voldoende reden kunnen vinden voor de vermindering, door den ondergeteekende in de voor die werken aangevraagde fond-en gebracht, omdat men huns inziens zou kunnen trachten den verloren tijd in te halen. Het is echter de vraag of zoodanige poging, om een verloren halfjaar of meer in een halfjaar of minder

in te halen, eenige redelijke kans van slagen zou hebben. De ondergeteekende meent dit zoo ernstig te moeten betwijfelen, dat hij geen reden kan vinden om de door hem verlaagde ramingen weder te verhoogen.

Van de op den oorspronkelijken staat B³ uitgetrokken nieuwe werken zijn door den ondergeteekende alleen afgevoerd twee groote bruggen over rivieren, waar in den overgang sedert onheugelijken tijd op andere wijze voorzien wordt. Het kwam hem voor dat het tegenwoordige oogenblik, wegens den minder gunstigen financieelen toestand, niet zeer geschikt is om te dier plaatsen door het bouwen van kostbare bruggen eene verbetering aan te brengen, die zeer gewenscht kan zijn, maar niet als volstrekt noodig kan beschouwd worden.

Het verband tusschen de bedenkingen, door de Indische autoriteiten in der tijd gemaakt tegen het verhoogen der posten voor het onderhoud van landswerken, en de thans op die posten toegepaste vermindering, is hierin gelegen, dat de ondergeteekende zich met de bedoelde bedenkingen vereenigt.

In de opmerking, dat met oordeelkundige aanwending der thans uitgetrokkene lagere bedragen in de eischen van het oogenblik zal kunnen worden voorzien, ligt geenszins de bewering opgesloten dat men de sommen, waarover men vroeger heeft kunnen beschikken, ondoelmatig zou hebben aangewend. Met eene oordeelkundige aanwending der thans toe te stane sommen is door den ondergeteekende niet bedoeld een ruimer gebruik van heerdiensten. Evenmin kan het in zijne bedoeling liggen om, ter wille van lage begrootingscijfers, belangen te verwaarloozen welke voorziening geen uitstel gedooft.

Havenwerken bij Batavia. Hoewel daaromtrent moeilijk zekerheid is te geven, meent de ondergeteekende het er wel voor te mogen houden dat er weldra aannemelijke aanvragen te verwachten zijn om concessie te erlangen tot exploitatie van de havenwerken te Tandjong Priok op den in de Memorie van Toelichting omschreven voet. Gaarne wil hij zich gedragen aan de door den Minister DE BRAUW afgelegde verklaring, dat in deze zaak geene beslissing zal worden genomen dan in overleg met de Staten-Generaal.

De ondervinding, bij den jongsten westmousson opgedaan, heeft de geruststellende verklaringen van den vorigen Minister ten aanzien van het scheepvaartkanaal van de stad Batavia naar de haven, welke ook in de Kamer zelve weerklank vonden, volkomen bevestigd.

Staatsspoorwegen. De door den ondergeteekende in de Memorie van Toelichting omschreven toestand der gewesten, welke door den ontworpen spoorweg van Djokjokarta naar Tjilatjap zullen doorsneden worden, maken het dringend noodig dezen spoorweg zoo spoedig mogelijk onderhanden te nemen en te voltooien. Zoo ergens, dan zal in die gewesten het productief vermogen door spoorwegbouw verhoogd worden. De opmerking, dat tot den aanleg van dezen spoorweg besloten zou worden om het personeel aan het werk te houden, is volkomen ongegrond. In de Memorie van Toelichting werd wel van het beschikbaar komen van personeel gesproken, doch enkel en alleen om te doen uitkomen, dat deze zoo urgente lijn reeds dadelijk met de noodige kracht kan worden aangevat, en dat nu het juiste tijdstip is om te dien aanzien eene beslissing te nemen, doch volstrekt niet om den aanleg zelf te verdedigen. De ontworpen spoorweg zal een belangrijk deel uitmaken van den doorgaanden spoorweg over Java, en reeds daarom zou het geen aanbeveling kunnen verdienen om in stede daarvan een stoomtramweg te maken. Dit zou trouwens ook niet raadzaam kunnen geacht worden wegens het aanzienlijk goederenvervoer dat binnen een betrekkelijk korten tijd over deze lijn kan worden verwacht.

De vraag, of Tjilatjap wel ooit eene hooge vlucht zal nemen als handelshaven, staat in nauw verband met de toenemende productie van de streken, welke de thans voorgedragen spoorweg en de eventuele spoorweg van Tjitjalengka naar Tjilatjap zullen doorloopen, want de producten dier streken zullen met veel minder kosten naar deze haven dan naar een der havens ter noordkust van Java afgevoerd kunnen worden. De gezondheid van Tjilatjap is zeker een bezwaar, maar ook op andere haven-

plaatsen wordt dit bezwaar ondervonden, zonder dat handel en scheepvaart zich daardoor laten afschrikken.

Behalve door de heeren EGTER VAN WISSEKERKE en VAN WALCHREN is voor eene lijn tusschen Tjilatjap en Djokjokarta concessie aangevraagd door de heeren KEMPEKS en RUYS, alsmede door de Factory der Nederlandsche Handelmaatschappij. Aan al deze adressanten heeft de Gouverneur-Generaal bij beschikking van 19 Februari jl. n°. 3, medegedeeld » dat hun verzoek in afwachting van de beslissing van het Opperbestuur omtrent de al dan niet voortzetting van den aanleg van spoorwegen door en voor rekening van den Staat in advies wordt gehouden ».

Een bijgewerkte staat der aanhangige en afgedane concessie-aanvragen voor den aanleg van spoor- en tramwegen wordt hierbij overgelegd.

De redenen, waarom in het avant-projet van den spoorweg Djokjokarta-Tjilatjap gerekend is op het bouwen van een station te Djokjokarta zijn uitvoerig medegedeeld in de §§ 87 en volgg. der aan de Kamer overgelegde memorie tot toelichting van dat avant-projet, waaraan de ondergeteekende de vrijheid neemt te refereeren. Daaruit blijkt dat de inrichting van het station afhankelijk blijft van hetgeen daaromtrent met de Nederlandsch-Indische Spoorwegmaatschappij zal worden overeengekomen.

Het is den ondergeteekende wenschelijk voorgekomen om hier te lande een deskundig advies in te winnen omtrent de in December 1883 in Indië afgekondigde algemeene reglementen op de spoorwegdiensten en op den aanleg en de exploitatie van stoomtramwegen, alsmede omtrent de verordening waarbij de voorwaarden zijn vastgesteld die verbonden zullen worden aan vergunningen tot den aanleg en de exploitatie van stoomtramwegen. Hier van is aan den Gouverneur-Generaal kennis gegeven, terwijl tevens aan zijn oordeel de vraag is onderworpen of het niet raadzaam zou zijn om, in afwachting van dat advies, de op 1°. Juli e. k. bepaalde inwerkingtreding van het algemeen reglement op de spoorwegdiensten te verdagen. Inmiddels waren reeds door den afgetreden Gouverneur-Generaal sommige wijzigingen gebracht in het bereids in werking gekomen algemeen reglement op de stoomtramwegen, ter wegneming van daartegen ingebrachte bezwaren.

Ook de ondergeteekende acht het in beginsel niet vrij van bedenking dat de directie der Staatsspoorwegen en het toezicht op particuliere lijnen in ééne hand vereenigd zijn. Hij meent echter dat de tegenwoordige toestand zonder groot bezwaar voorloopig wel bestendig kan worden, te meer daar eene splitsing van het beheer der Staatsspoorwegen en het toezicht op de spoorwegdiensten vrij groote, jaarlijks terugkerende uitgaven zou vorderen, die, zoo eenigszins mogelijk, thans dienen vermeden te worden. De ondergeteekende is zich niet bewust ergens te hebben medegedeeld dat de verhouding van den tegenwoordigen inspecteur-generaal der Staatsspoorwegen tot de Nederlandsch-Indische Spoorwegmaatschappij te wenschen overlaat.

De redenen, waarom de Gouverneur-Generaal den aanleg van een stoomtramweg van Kotta Radja naar Anagaloeng noodzakelijk heeft geacht, was deze, dat daardoor eene hoog noodige verlichting van den transportdienst zou worden verkregen.

AFDEELING VII.

Wat den aandrang tot uitbreiding der legerformatie betreft, kan de ondergeteekende niet anders doen dan herhalen hetgeen bij vorige gelegenheden — laatstelijk in de door zijnen voorganger ingediende Memorie van Beantwoording betreffende het verworpen begrootingsontwerp (blz. 33) — werd opgemerkt, namelijk dat die uitbreiding, voor zooveel het officierskorps en de Europeesche troepen betreft, niet anders zou kunnen zijn dan eene uitbreiding op het papier, die feitelijk geen andere gevolgen zou hebben dan vermeerdering van uitgaven, door aanvulling van vacatures in hooger en graad, en een grooter incompleet in de lagere rangen van het officierskorps en in de gelederen der Europeanen.

Of wijziging der formatie *alleen* in den zin van uitbreiding van het *inlandsche* leger-element noodig en nuttig zou zijn, zal nader onderzocht kunnen worden, indien daartoe door

het legerbestuur voorstellen mochten worden gedaan, wat tot dusver niet is geschied, althans voor zooveel den ondergeteekende is gebleken.

De verhouding, die in de thans geldende legerformatie tusschen het aantal Europeanen en inlanders is aangenomen, is zoodanig dat het niet bedenkelijk behoeft te worden geacht om het aantal inlanders eenigszins boven de formatiecijfers op te voeren.

Hetgeen in het Voorloopig Verslag is opgemerkt omtrent » den nadeeligen invloed van de militaire bureaucratie » geeft den ondergeteekende aanleiding om voor zooveel noodig in herinnering te brengen, dat de legercommandant, als zoodanig belast met de leiding van alle militaire aangelegenheden, tevens chef is van het Departement van Oorlog. Daar de chefs der verschillende wapens en diensten tevens fungeren als chefs der afdeelingen van dat Departement, worden hunne bevelen gegeven onder het oog van den legercommandant, en de bestaande organisatie levert dus den besten waarborg op, dat het oordeel van den legercommandant zelf, en niet de invloed der militaire bureaucratie, de toestanden in het leger beheersche.

Het is den ondergeteekende niet gebleken, dat het legerbestuur reorganisatie van den generalen staf noodig oordeelt. Dat zoodanige staf, in den eigelijken zin des woords, ontbreekt, kan hij niet toegeven, allermint met het oog op de belangrijke diensten die door verschillende officieren van dien staf ook buiten de bureelen bewezen zijn en worden.

Het is zeker wenschelijk dat de bouw der kampementen in het binnenland van Java zoo spoedig mogelijk vordere. Maar de aannemer, aan wien de kampementsbouw te Malang na uitbesteding is opgedragen, blijkt met dat werk in dit jaar niet zoodanigen voortgang te kunnen maken als men aanvankelijk verwachtte. Vandaar de vermindering van den begrootingspost.

Bij de vele en aanhoudende mutatiën in het leger, het gevolg van de voortdurende evacuatiën uit en verplaatsingen naar Atjeh, kan het geen verwondering wekken dat de behandeling van een aantal krijgsgaadzaken, waarin verschillende getuigen gehoord moeten worden, meer tijd vordert dan wenschelijk is. De ondergeteekende heeft overigens geen reden om te gelooven dat onnoodige, veel minder dat opzettelijke vertraging in de afdoening dier zaken zou voorkomen. Hem zijn geen feiten bekend geworden, die aanleiding zouden moeten geven tot wederinvoering der rietslagen, die trouwens — zooals bekend is — bij de strafdetachementen nog mogen worden toegeënd.

De ondergeteekende moet de juistheid betwijfelen van het bericht, dat door officieren passagegelden worden genoten waarop zij geen aanspraak hebben. Gesteld al, dat zij gereclameerd werden, dan zouden het militair departement en de Algemeene Rekenkamer in Nederlandsch-Indië zich daar wel tegen verzetten. Intusschen zal de gemaakte opmerking aan de Indische Regeering worden medegedeeld.

Door de Indische autoriteiten is advies uitgebracht over de mogelijkheid en wenschelijkheid eener herziening van de tegenwoordige rangschikking der officieren wat hunne ancienniteit betreft, naar aanleiding van de klachten door den kapitein-kwartiermeester KLEY bij de Tweede Kamer aanhangig gemaakt en door haar niet ongegrond geacht. Uit die adviezen — welke de ondergeteekende bereid is ter griffie van de Kamer over te leggen — kan, naar het voorkomt, slechts deze conclusie worden getrokken, dat eene herziening der ancienniteitsregelingen niet wel mogelijk is. Merkwaardig is het dat, wanneer men niettegenstaande al de daaraan verbonden bezwaren tot eene herziening mocht willen overgaan, de vele verschikkingen die dan zouden moeten plaats vinden, aan den heer KLEY juist weder dezelfde plaats zouden geven die hij thans in de ranglijst van de officieren der administratie inneemt. Er is dus eigenlijk weinig reden om te spreken van eene » zaak van den kwartiermeester KLEY ».

AFDEELING VIII.

De ondergeteekende erkent de noodzakelijkheid om spoedig eene beslissing te nemen aangaande de organisatie voor het vervolg aan de Indische zeemacht te geven.

Hij hoopt dat het overleg, hetwelk te dezer zake met het Departement van Marine en met de Indische Regeering gevoerd moet worden, niet veel tijd zal behoeven te kosten.

De verhooging van het aandeel der loodsen te Soerabaja in de loodsgelden is gebleken noodig te zijn zoowel uit een oogpunt van billijkheid als in 's lands belang. Door de regeling van 1880 (*Indisch Staatsblad* n°. 6) zijn zij in inkomsten achteruitgegaan, terwijl hunne diensten steeds drukker zijn geworden. Men ondervond dan ook voortdurend groote moeilijkheid om het personeel compleet te houden. De bedoeling is dat in stede van 25 pct., zooals in het vierjarig tijdvak 1880 t/m 1883, in het volgend vierjarig tijdvak 37½ pct. van de zuivere opbrengst der loodsgelden voor het personeel bij het loodswezen te Soerabaja zal worden afgezonderd. Bij eene zuivere opbrengst van f 80 000 's jaars, waarop mag gerekend worden, zal het personeel dus f 30 000 ontvangen. In 1880 ontving het f 21 540. (De begrootingspost heeft niet uitsluitend op het personeel te Soerabaja, maar ook op dat van drie andere plaatsen betrekking.)

Uitgaven in Nederland.

AFDEELING III.

Ofschoon de bedoelde pensioensregeling is tot stand gebracht niet alleen buiten medewerking of invloed van den ondergeteekende, maar zelfs buiten zijn weten, kan hij toch het volgende tot toelichting zeggen.

De Nederlandsche wet op de burgerlijke pensioenen voorziet niet in het geval dat een Indisch ambtenaar, alvorens als zoodanig te zijn gepensionneerd, met de betrekking van Minister wordt belast, zooals men zal zien bij raadpleging van de artikelen 11 (al. 3), 8, 13 en 17, welke artikelen naar elkander verwijzen. Die wet veronderstelt derhalve dat een Indisch ambtenaar, als Minister moetende optreden, eerst met aanspraak op een Indisch pensioen uit den Indischen dienst wordt ontslagen, want het is natuurlijk niet aan te nemen dat zij vroegere Indische diensten bij uitzondering niet met pensioen vergolden zou willen hebben. De aanvulling van het Indische pensioenreglement, die bij het Koninklijk besluit van 22 Februari 1884 n°. 2 (*Staatscourant* van 23 Februari) is tot stand gekomen, is dus zeker niet in strijd met den geest der Nederlandsche pensioenwet.

De leden die van de aanstaande Indische ambtenaren zoowel kennis van het Maleisch als van het Javaansch of van eene andere oostersche taal zouden willen vorderen, zien, naar het den ondergeteekende toeschijnt, over het hoofd, dat de kennis bijv. der Javaansche taal zonder eenig nut zou zijn voor den ambtenaar die in de buitenbezittingen wordt werkzaam gesteld. Het bepaalde bij de 2de alinea van art. 7 van het Koninklijk besluit van 29 Augustus 1883 (*Nederlandsch Staatsblad* n°. 133), dat voor benoemingen op Java bij voorkeur diegenen in aanmerking komen welke een voldoende examen in het Javaansch hebben afgelegd, geeft genoegzamen waarborg, dat de Regeering over een voldoende aantal ambtenaren zal kunnen beschikken voor plaatsing bij het binnenlandsch bestuur op genoemd eiland. Overigens bevatten de artt. 10, 4de lid, en 11 van het reglement voor het groot-ambtenaarsexamen (te vinden op blad. 10 van bijlage W W van het jongste Koloniaal Verslag) eene voldoende aanmoediging tot het afleggen van examen in meer dan ééne inlandsche taal. Het denkbeeld, om van de aanstaande burgerlijke ambtenaren op het examen kennis van de beginselen der landbouwkunde te vorderen, komt den ondergeteekende minder aanbevelenswaardig voor dan het volgen van den weg, aangewezen op blad. 66 van het jongste Koloniaal Verslag, dat namelijk de jeugdige ambtenaren bij het binnenlandsch bestuur hunne eerste praktische kennis van landbouw- en cultuurzaken opdoen in de volle uitoefening van hunne beroepsbezigheden onder leiding van oudere ambtenaren, met ruime onderzanding bedeed.

De meening, dat de voor 's Rijks overzeesche bezittingen uit te zenden goederen met overdreven gestrengheid worden gekeurd, kan door den ondergeteekende niet worden gedeeld. De goederen worden eenvoudig getoetst aan de gestelde eischen, die den aannemers bekend waren vóórdat

zij voor de levering der goederen inschreven; en wanneer eene enkele maal die eischen voor uiteenloopende opvattingen vatbaar zijn, en de opvatting der keuringscommissie den leverancier bezwaart, vindt deze in de bevoegdheid om eene herkeuring door eene andere commissie te vorderen een waarborg voor eene billijke bejegening. Het Departement van Koloniën is er steeds op uit om onpartijdige herkeuringscommissiën te benoemen, en die worden nooit geheel uit landsdienaren samengesteld, maar zoo eenigszins mogelijk voor ½ uit personen die den tak van industrie, waartoe het afgekeurde behoort, of vroeger hebben uitgeoefend of nog steeds uitoefenen, maar die niet bij de aanbestedingen als mededingers optreden. De onpartijdigheid der herkeuringscommissiën zou waarschijnlijk niet worden bevorderd als men den leverancier toeliet daarvoor een lid aan te wijzen.

Tot het aankopen van goederen voor rekening van aannemers wordt eerst overgegaan, wanneer zij in gebreke blijven het afgekeurde te vervangen, of wanneer zij ter vervanging van het afgekeurde weder onbruikbare goederen aanbieden. Vindt zoodanige aankoop plaats, dan geschiedt dit geheel onder dezelfde voorwaarden waaraan de eerste aannemer moest voldoen, en bij mededinging. Voor de nieuwe gegadigden, die niet weten dat de goederen voor rekening van een ander worden aangeschaft, is er geen reden om bijzonder hooge prijzen te belingen. Het komt dan ook meermalen voor dat aan den nieuwen aannemer een lagere prijs betaald wordt dan de eerste bedongen had.

Voor de aanschaffing van ijzerwerk gelden bij het Departement van Koloniën geene andere regelen dan voor de aanschaffing van andere goederen. Openbare aanbesteding vindt zooveel mogelijk plaats, en wanneer in de aankondigingen daarvan wordt gezegd dat de bestekken verkrijgbaar zijn »zoolang de voorraad strekt», heeft dit voorbehoud alleen ten doel om het Departement tegen reclames te waarborgen voor het geval dat het aantal koopers soms eens grooter mocht blijken dan bij de bepaling van het aantal te drukken exemplaren bij mogelijkheid was te voorzien. Voor eenige jaren heeft zich eene enkele maal zoodanig geval voorgedaan, maar het heeft zich nimmer herhaald. »In tegenwoordigheid der ambtenaren» behoeven alleen die bestekken, teekeningen enz. te worden ingezien, welke bij onderhandsche aanbestedingen (in geval dat slechts enkele fabrikanten voor de levering kunnen in aanmerking komen) niet gekopieerd of gedrukt worden wegens de groote kosten die daaraan verbonden zouden zijn in verband met den omvang der stukken. Het zou moeilijk vallen aan verschillende gegadigden op eene andere plaats dan aan het Departement de gelegenheid te geven om inzage van die stukken te nemen.

Wat betreft de klachten die uit Indië wel eens vernomen worden omtrent de uitgezonden goederen, kan de ondergeteekende zich gedragen aan het medegedeelde op blz. 13 der Memorie van Antwoord betreffende de verworpen begrooting.

AFDEELING IV.

Bij de gouvernements kina-onderneming in de Preanger-regentschappen heeft men in vorige jaren steeds een landbouwkundigen directeur en een scheikundigen adjunct-directeur, of omgekeerd een scheikundigen directeur en een landbouwkundigen adjunct-directeur gehad. Toen in 1883 de scheikundige directeur BERNELOT MOENS door den landbouwkundigen adjunct-directeur VAN ROMUNDE werd vervangen, is de Indische Regeering er niet in geslaagd voor de betrekking van adjunct-directeur een scheikundige aan te wijzen aan wiens analyses een even groot en algemeen vertrouwen zou kunnen worden geschonken als aan die van den vroegeren directeur BERNELOT MOENS. Daarom is het wenschelijk geacht, dezen gedurende zijn verlof hier te lande met de scheikundige analyses der te veilen basten te blijven belasten. De vraag hoe op den duur in de betrekking van adjunct-directeur moet worden voorzien, is nog bij de Indische Regeering in behandeling.

AFDEELING V.

De post voor opleiding van personen ten behoeve van

het inlandsch onderwijs kan niet van de begrooting worden afgevoerd zoolang er zich nog eenige kweekelingen hier te lande bevinden wier opleiding nog niet voltooid is. In overeenstemming met de Indische Regeering wenscht de ondergeteekende echter geen nieuw personeel meer hier te lande in opleiding te nemen voor het inlandsch onderwijs.

Terwijl de Minister VAN BLOEMEN WAANDERS het uitgeven van concessies voor ontginning van delfstoffen ter oostkust van Borneo geheel wilde overlaten aan de inlandsche besturen, mits zij daarbij een van Regeeringswege aan te geven model volgden en in elk bijzonder geval de toestemming van het Gouvernement vroegen, is het den ondergeteekende voorgekomen, dat geene concessies in inlandsche rijken behooren te worden uitgegeven, zonder dat de concessionarissen zich verbinden om aan het Gouvernement eene vergoeding uit te keeren voor de uitgaven, welke het ter bescherming van de nieuwe ondernemingen zal hebben te doen. Onder die voorwaarden wenscht hij overigens geheel aan de Indische Regeering over te laten om te beoordeelen op welke wijze de concessies zullen moeten worden verleend. In het eene geval kan aanbesteding van gouvernementswege (na overleg tusschen het Gouvernement en het inlandsch bestuur) geraden zijn, terwijl in het andere geval uitgifte door het inlandsch bestuur (altijd met toestemming van het Gouvernement) de eenig mogelijke, of wel de meest wenschelijke weg kan wezen. In Koetei, waar het Gouvernement volgens het politiek contract met den Sultan niet bevoegd is om zelf concessies uit te geven, zal zeker de laatstbedoelde weg moeten worden ingeslagen. In Sambalioeng zou men ook den eerstbedoelden kunnen volgen, doch of hiertoe voldoende reden bestaat, zal de Gouverneur-Generaal beter kunnen beoordeelen dan de Regeering hier te lande.

De op blz. 140 van het Koloniaal Verslag van 1883 vermelde aanvragen om concessie voor de ontginning van een gedeelte van het Ombiliën-steenkolenveld, al dan niet gepaard aan spoorwegaanleg ter Sumatra's Westkust, zijn dezer dagen nog vermeerderd met een verzoek der heeren NIERSTRASZ en SNETHLAGE om concessie tot ontginning van een gedeelte van dat kolenveld met aanleg en exploitatie van een spoorweg van lichte constructie en met smal spoor van het steenkolenveld naar Padang Panjang en door de kloof der Aneh naar de Brandewijnsbaai.

Daar de ondergeteekende van oordeel is dat de concessie van een gedeelte van het steenkolenterrein aan de Ombiliën moet plaats hebben na openbare mededinging en met verplichting voor den concessionaris om een spoorweg (of stoomtramweg) aan te leggen naar de Brandewijnsbaai, heeft hij daarvan aan de heeren QUARLES c. s. alsmede aan de heeren NIERSTRASZ en SNETHLAGE kennis gegeven, en hij heeft zijne inzichten dienaangaande medegedeeld aan den Gouverneur-Generaal, wiens voorganger reeds ten aanzien van de concessie-aanvraag van den heer ANDRÉE WILTENS voorloopig beslist had, dat het verzoek alleen dan in overweging zou kunnen genomen worden wanneer het vergezeld ging van een volledig schema van concessie-voorwaarden. Ook op het request van den heer VAN HEUMEN c. s. was reeds bij een Indisch besluit van 13 October 1883 afwijzend beschikt, en wel in den zin, vermeld op de aangehaalde bladzijde van het Koloniaal Verslag. Wijders is aan den Gouverneur-Generaal in overweging gegeven om de concessie-aanvraag van den heer VETH, die kolen-afvoer beoogde door middel van een zoogenaamden zwevendenden kabelspoorweg, af te wijzen, daar uit het deswege hier te lande ingesteld deskundig onderzoek was gebleken dat een zwevende kabelspoorweg niet geschikt is voor den afvoer over zulke lange afstanden als waarvoor de aanvraag gedaan was.

Tegen het denkbeeld om door middel van eene overeenkomst met Engeland vergunning te verkrijgen tot immigratie van Britsch-Indische koelies in Deli zijn bij herhaling en ook nog onlangs door de Indische Regeering bezwaren gemaakt, waarmee de ondergeteekende zich geheel kan vereenigen. Wanneer eene internationale regeling er toe moet leiden dat de aanvoer van Britsch-Indische koelies ter Oostkust van Sumatra geheel en al eene Regeeringszaak wordt en dat aan vreemde autoriteiten een recht van toezicht en bemoeiing in genoemd gewest moest worden toegekend, moet van zulk eene regeling worden afgezien, omdat dat toezicht en die bemoeiing met de bestaande bestuursverhoudingen kwalijk vereenigbaar zouden zijn.

Daar door de toenmalige Regeering in der tijd vaste sommen zijn aangevraagd als subsidie voor het Comité der in 1883 te Amsterdam gehouden Internationale Tentoonstelling (namelijk f 150 000 op de Staatsbegrooting en f 150 000 op de Indische begrooting) en dus bij het toestaan dier sommen is uitgegaan van de stelling, dat de meer of minder gunstige financiële resultaten een invloed zouden hebben op hetgeen van Landswege werd bijgedragen, heeft de Regeering geen vrijheid kunnen vinden om aan de Staten-Generaal een voorstel te doen tot verhooring van die subsidiën.

AFDEELING VII.

De nadere proeven met het berggeschut, waarvan op bladz. 29 van het jongste Koloniaal Verslag de rede was, hebben tot de overtuiging geleid dat van die geschutsoort geen nut is te verwachten, tenzij er een affluit van bijzondere constructie voor worde gebezigd, waarmee, blijkens een brief van den Gouverneur-Generaal van 22 Januari jl., in Indië nog rij- en draagproeven moesten worden genomen. Naar aanleiding daarvan hield diezelfde brief het verzoek in om nog geen gevolg te geven aan een vroeger voorstel, dat ten doel had met de firma KRUPP in onderhandeling te treden betreffende wijziging van de oorspronkelijk door haar ontworpen affluitten. Sedert is geen nader bericht ontvangen, en de ondergeteekende, die er prijs op stelt de kosten voor het nieuwe materieel der bergbatterijen (kanonnen, mortieren en affluitten) niet op de begrooting uit te trekken zoolang het bedrag dier kosten niet geheel bekend kan zijn, vond derhalve geen vrijheid om thans voor dat materieel gelden aan te vragen.

AFDEELING VIII.

De waarde van den inventaris van het schroefstoomschip 2de klasse *Watergeus*, ten laste der Indische begrooting aan het Departement van Marine in Nederland te restitueeren, zal, ingevolge art. 2 der wet van 9 September 1853 (*Staatsblad* n°. 100), in 's Rijks schatkist gestort en tot aanvulling van 's Rijks voorraad aangewend worden.

Middelen in Indië.

De ondergeteekende heeft ruim twee maanden geleden den Gouverneur-Generaal uitgenoodigd het bedoelde besluit, waarbij de kinderen van vreemde Oosterlingen werden geweerd van de inrichtingen van middelbaar onderwijs, in te trekken; het is hem evenwel niet bekend of daartoe reeds is overgegaan.

Ten slotte zij aangeteekend, dat ten gevolge van de veranderingen, blijkens de nevensgaande Nota's van wijzigingen in de wetsontwerpen en in de ramingen der middelen gebracht, de eindcijfers der begrooting zijn geworden als volgt:

Uitgaven in Nederland	f	25 194 136	
» » Indië . .		120 291 225	
			f 145 485 361
Middelen in Nederland	f	41 133 051	
» » Indië . .		101 703 146	
			142 836 197
zoodat het geraamde tekort alsnu bedraagt	f	2 649 164	

De Minister van Koloniën,
SPRENGER VAN EYK.